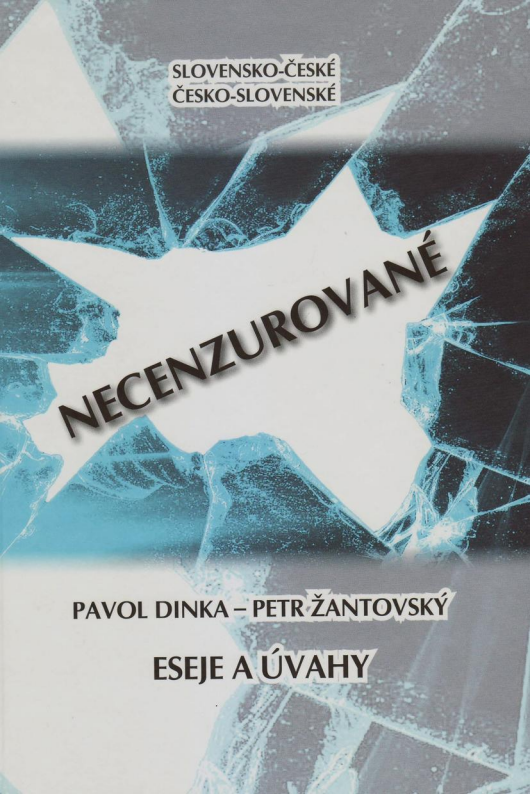

SLOVENSKO-ČESKÉ
ČESKO-SLOVENSKÉ

NECENZUROVANÉ

PAVOL DINKA – PETR ŽANTOVSKÝ

ESEJE A ÚVAHY

SLOVENSKO-ČESKÉ
ČESKO-SLOVENSKÉ

NECENZUROVANÉ ESEJE A ÚVAHY

PAVOL DINKA – PETR ŽANTOVSKÝ

2018

Copyright © Pavol Dinka, Petr Žantovský 2018

Cartoons © Michael Marčák, Lubomír Kotrha 2018

Poems © Milan Zelinka 2018

Cover and grafic design © Milan Senko 2018

Translation from Czech © Pavol Dinka 2018

© Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o., Bratislava

e-mail: vsst@stonline.sk, <http://www.vsss.sk>

Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov

Vyšlo pri príležitosti 100. výročia vzniku Česko-slovenskej republiky

Pavol Dinka – Petr Žantovský:

Slovensko-české, česko-slovenské NECENZUROVANÉ

eseje a úvahy

Zodpovedná redaktorka Ingrid Skalická

Obálka a grafická úprava Milan Senko

Tlač Tlačiareň P+M, s. r. o., Turany

Vydanie prvé

Vytlačené na Slovensku

Knihu si môžete objednať na vsst@stonline.sk, www.vsss.sk

ISBN 978-80-8202-053-6

OBSAH

Cesta kvalitného žurnalizmu (V. Šabík)	7
A čo ak sa mýlime? (Namiesto úvodu) (P. Dinka)	9

I

Strach I... (P. Dinka).....	15
O presmutnej udalosti (M. Zelinka)	17
Post-politika (P. Žantovský)	18

II

Platónova jaskyňa... (P. Dinka)	21
O závislostiach (M. Zelinka)	25
Závislí nezávislí (P. Žantovský)	26

III

Populizmus... (P. Dinka)	29
Ilúzia (M. Zelinka)	31
Náhradné terče (P. Žantovský).....	32

IV

Špirála mlčania... (P. Dinka).....	35
Clivota (M. Zelinka).....	40
Vox populi (P. Žantovský).....	41

V

Lovci hoaxov... (P. Dinka).....	43
Lúboštný deň (M. Zelinka)	47
Arogancia (P. Žantovský)	48
Regulácia internetu (P. Žantovský).....	50

VI

Strach II... (P. Dinka).....	53
Rozčarovanie (M. Zelinka).....	56
Pritahuje (P. Žantovský)	57
Kukučie vajce (P. Žantovský)	59
Cenzúra (P. Žantovský)	62

VII

My a oni, oni a my... (P. Dinka).....	66
Staré zvykoslovie (M. Zelinka)	69
Odstrašovanie (P. Žantovský).....	70

VIII

Para a ľad... (P. Dinka).....	72
Honelníková ponosa (M. Zelinka)	75
Čo je dôležitejšie? (P. Žantovský).....	76

IX

Hrubé domáce šťastie... (P. Dinka).....	78
Rozchod (M. Zelinka)	81
Zase ten november (P. Žantovský)	82
Neohrození? (P. Žantovský)	84

X

Férovosť dialógu (P. Dinka).....	87
Kolotoč (M. Zelinka)	92
Vojna na ovále (P. Žantovský)	93

XI

Zasvätení verzus nezasvätení (P. Dinka).....	95
Starý duch (M. Zelinka).....	100
Trojčlenka (P. Žantovský).....	101

XII

O zrne a plevách (P. Dinka).....	104
Inovácia (M. Zelinka)	107
Rusofóbia – antisemitizmus dneška? (P. Žantovský).....	108
O ľahostajnosti (P. Žantovský).....	110

XIII

Neznesiteľná ľahkosť násilia (P. Dinka).....	113
Permanencia (M. Zelinka).....	121
Fašizmus (P. Žantovský).....	122

XIV

TINA a jej mystifikátori... (P. Dinka).....	125
Balada (M. Zelinka).....	132
Americké syrčeky – náš vzor (P. Žantovský).....	133

XV

Novodobé chrámy (P. Dinka)	136
Šmelinári (M. Zelinka).....	140
Svätyne nadbytku (P. Žantovský)	141

XVI

Sen verzus skutočnosť (P. Dinka)	144
Odkaz (M. Zelinka).....	149
Digitálna žobrota (P. Žantovský).....	150

XVII

Historici verzus historici (P. Dinka).....	153
Hlásenie bratom Slovákom (M. Zelinka)	160
O nezabúdaní I (P. Žantovský).....	161
O nezabúdaní II (P. Žantovský).....	163

XVIII

Lásku treba znovu vynášť... (P. Dinka)	165
Poddanská pieseň (M. Zelinka)	174
Neznesiteľná ľahkosť slov (P. Žantovský)	175

XIX

Vianočný príbeh (P. Dinka)	178
Miesto pre iného (M. Zelinka)	181
Pamäť a krv (P. Žantovský)	182

XX

Inkvizítori... (P. Dinka)	185
Song o neomylnosti (M. Zelinka)	188
Zakázaný autor (P. Žantovský)	189
Post scriptum (P. Žantovský)	191

OSOBNÍ DOVĚTEK (P. Žantovský)	194
--	-----

CESTA KVALITNÉHO ŽURNALIZMU

Šéfredaktor *Literárneho týždenníka* Pavol Dinka a popredný český novinár Petr Žantovský, ktorý vyše dvoch rokov pravidelne autorsky prispieva do *Literárneho týždenníka*, koncipujú na pozadí časopisu spoločnú knihu *Slovensko-české a česko-slovenské NECENZUROVANÉ eseje a úvahy*. Ich príspevky tvoria jadro koncipovanej knihy nielen formálne venovanej tridsiatemu jubileu spisovateľského týždenníka, ktorého účasť a pôsobenie na transformácii spoluzití Čechov a Slovákov nielen fakticky, ale najmä koncepcne kultúrno-politicky vychádza z jedinečnej blízkosti dvoch národov a ich kultúr v strede Európy, ako to aj dnes aktuálne naznačuje plodná kooperácia oboch národov. Treba dodať, že naše spisovateľské periodikum ako médium nemalo prispieť k harmonizácii a vyrovnávaniu tejto symbolickej bipolarity, ktorá až dnes ukazuje vzájomne sa obohacujúce prednosti.

Eseje a úvahy slovenského a českého žurnalistu spája najmä úsilie o nezávislosť a zodpovednosť publicistiky v dobových trendoch, obkružujú politické, ekonomické, morálne konzekvencie, vtláčajúce pečať súčasnej tváre mediálneho sveta, ktorý určujú sily formujúce globálny a lokálny svet. Pozadie ich analýz a syntéz je hľadanie kritérií a predpokladov kvalitného žurnalizmu, zachovania slobodného slova v službe hľadania pravdy, skúmajú stratégie mediálnej komunikácie, jej zneužívania, banalizácie, bulvarizácie v službách komercializácie a mocenských záujmov. Už odvážnym nastoľovaním otázok nepochybne prispievajú ku kryštalizácii kritérií manažmentu kvalitného novinárstva, ale aj redakcií časopisov, noriem, kultúrnych cieľov mediálnej komunikácie vôbec, jej odborných a morálnych predpokladov takých dôležitých na udržanie a rozvoj kultúry civilizácie v pôvodnom význame kultivácie. K tejto podľa mňa životne dôležitej otázke pritom nepristupujú nijako naivne moralizátorsky, subtilne skúmajú možnosti a limity kvalitne orientovaného smerovania už samotnej redakčnej práce v područí tlakov biznisu, politiky, pritom nielen abstraktne špekulujú, ale vychádzajú z osobných skúseností, z empirie. Je to plne v súlade s určujúcimi úsiliami súčasného mediologického myslenia o mediálnej komunikácii, ako ho predstavuje napríklad Vincenz Wyss, ktorý presadzuje pojem „Total Quality Management“, zohľadňujúci popri hospodárskych a sociálnych aspektoch aj procesuálne, pracovné podmienky redakcií a vôbec novinárov, ktoré sa

osobitne u nás priam neslýchane zhoršujú, stávajú sa médiom manipulácií. Autorom Dinkovi a Žantovskému sa už takto existenciálne darí brojiť proti trivializácii mediálnej politiky, proti zjavným či skrytým pokusom redukovat' už elementárne spravodajské funkcie médií na senzáciechtivý opiát.

Empíria, z ktorej vychádzajú P. Dinka a P. Žantovský, smeruje k obrazu spoločnosti, v ktorej žijeme ako občania, čo potenciálne participujú na oboch póloch mediálnej komunikácie, spoluformujúcej naše myslenie a vedomie, obraz skutočnosti. Ich kniha za spoluúčasti básní Milana Zelinku a grafik-karikatúr Michaela Marčáka a Lubomíra Kotrhu nepochybne prispieva ku konceptuálnemu mysleniu novinárov, vydavateľov, čitateľov, ktoré si ešte vždy uvedomuje závažnosť princípu zodpovednosti, osudovosti ľudského poznávania skutočnosti, odhaľovania nielen jej detailov, ale aj celku, rastúcej komplexnosti, predlžovania konzekvencií, napríklad rozhodnutí politikov, správcov sveta na všetkých úrovniach, preferovania krátkodového profitu, účelového prístupu k sociálnej otázke, ekologických dôsledkov drancovania prírody, životného prostredia.

Autori ešte vždy prejavujú občiansku a intelektuálnu guráž nastroľovať pravdu, nedať sa zastrašiť a umlčať, pomenúvať problémy, formulovať otázky. V epoche, keď sa sofistikovane presadzuje „lož ako princíp“ (tieto stratégie skúma Wolfgang Engler v knihe *Lüge als Prinzip – Aufrichtigkeit im Kapitalismus*, Berlin, Aufbau Verlag, 2009, v ktorej systematicky sleduje tragické okypťovanie neúčelovo pravdivej verejnej komunikácie od čias osvietenstva) prostredníctvom zneužívania dôvery občanov za vlády socializmu, ktoré predbežne vyúsťuje praktikami bankového manažmentu, už dlhšie sa prejavujúcimi vo finančnej kríze...

Predstavitelia kvalitného žurnalizmu v knihe manifestujú intelektuálne schopnosti učiť občanov čítať znaky spoločnosti, v ktorej žijeme. Ak v šesťdesiatych rokoch minulého storočia nemecký denník *Frankfurter Allgemeine Zeitung* zaviedol rubriku *Umenie čítať noviny*, syntéza oboch umení čítania bola blízka aj našim novinám *Literárnemu týždenníku*. V epoche digitalizácie toto umenie nadobúda mimoriadnu – až osudovú – aktuálnosť.

Je to výzva nielen čoraz účelovejšiemu, čiže krátkodovému a krátkozrakému školskému systému vzdelávania, ktorý zanedbáva čítanie. Nevyrovnaný vzťah mladých ku klasickým a novým médiám má na svedomí úpadok umenia čítať a explikovať prečítané, spracúvať informácie na poznanie – celistvé poznatky.

Tridsaťročné *Literárneho týždenníka* potvrdzuje, že udržanie a rozvoj života predpokladá inováciu tradície samej.

prof. PhDr. Vincent Šabík, CSc.,
zakladajúci šéfredaktor *Literárneho týždenníka*

A ČO AK SA MÝLIME? (NAMIESTO ÚVODU)

Názov úvodu som si vypožičal z názvu knihy *But What If We're Wrong* (Blue Rider Press, 2017, jej obálka je zámerne obrátená naruby, autor sa zamýšľa, či nie je všetko vôkol nás inak, ako to vidíme, vníma-me a interpretujeme) od známeho amerického žurnalistu Chucka Klostermana, vlastne z ústrednej myšlienky či otázky tejto publikácie, ktorú tak neradi počujú najmä predstavitelia oligarchických a mocenských politických elít i ich mediálni eskamotéri, nositelia (aspoň podľa nich) jedinej a nezvratnej pravdy v tomto a o tomto svete, pravdy ničím neverifikovanej, nedokázanej, očividne zastretej hmlou. Prikazujú, aby sme ju reflektovali, uznávali, s úctou sa jej klaňali. Ak nie, ak si nedáme vziať vlastnú identitu, bude s nami beda! Zaraz nás budú obžalúvať, vynášať nad nami rozsudky, zaraz nás zaradia medzi extrémistov, konšpirátorov, nebudaj i fašistov. Verejný diskurz vtesnávajú do vopred stanovených mantinelov, ich narušenie sa trestá spoločenským vylúčením, ostrakizáciou a zosmiešňovaním. „*Strašia nás,*“ ako to zdôrazňuje Václav Klaus s kolektívom svojho inštitútu v dokumente *Obrana demokracie pred liberálnou demokraciou*, „*že nám hrozí diktatúra a že najväčšou hrozbou pre dnešnú slobodu sú autoritatívni a populistickí politici súčasnosti. Demokracia je v skutku vážne ohrozená, ale z úplne inej strany, ako to tvrdí súčasný politický establišment; k nezanedbateľnému potlačeniu a obmedzeniu občianskych slobôd dochádza tentoraz v mene novej, evidentne nedemokratickej pokrokárskej ideológie sofistikovane ukrytej pod pojem liberálna demokracia, ktorá má za následok postupný rozklad politického systému založeného na súťaži tradičných politických strán a vznik hnutí s nejasným programom a často bizarnými vodcami.*“ A navyše, vládnuce elity sa v záujme udržania svojej moci neštítia prijímať zákony (dokonca pod hrozbou väzenia), ktoré výrazne okliešťujú demokratické princípy a slobodu prejavu i tlače.

Všetko sa prekrýva lacnou zábavou, pri ktorej sa nemusí rozmyšľať, iba naivne, až s detskou vášňou prijímať ponúkaný tovar v podobe rozličných hier. Neoliberalní ideológovia navrávajú ľuďom, že s nimi hrajú dámu, ale v skutočnosti je to neférová šachová hra s falošnými figúrkami. Našťastie, nie každý na ňu naletí, nie každý ju prehltnie či prežrie. Dôle-

žité je, že sa vo verejnom priestore objavujú aj názorové prúdy, s ktorými možno polemizovať, vyslovovať s nimi súhlas či nesúhlas, viesť s nimi korektnú diskusiu, hoci, a to, žiaľ, priznajme, úsilie o zastrašovanie alternatívnych názorov naberaá na intenzite. Lenže každá akcia vyvoláva reakciu – a alternatíva nadobúda pod vplyvom internetu a sociálnych sietí čoraz zreteľnejšie znaky hlavného mediálneho prúdu a ten hlavný sa postupne mení na alternatívny: podľa najnovšieho prieskumu dôveryhodnosti médií na Slovensku, ktorý uskutočnil britský Reuters Institute for the Study of Journalism, sa *hlavné správy.sk* (podľa mainstreamu dezinformačná stránka) umiestnili na piatom mieste za TA3, RTVS, Rádiom Expres a TV JOJ. Predbehli denníky *SME* a *Pravda* či portál *aktuality.sk*. Nečudo, že mainstream chytila panika a niektoré médiá, obrazne povedané, začali kričať o ratu. Iné im ani neostalo. Tento trend sa jednoducho nedá zastaviť, túžba po poznaní pravdy, skutočných, neskreslených a nezmanipulovaných faktov je silnejšia ako všetky vyhrážky, odstrkovania, posmešky, úškrny či nebodaj trestné oznámenia...

Napokon, dôkazom toho sú aj eseje a úvahy, ktoré sme zaradili s českým kolegom Petrom Žantovským do tejto knihy – väčšina z nich vyšla v *Literárnom týždenníku* (LT), kultúrno-literárnom časopise, ktorý si v roku 2018 pripomína 30. výročie svojho založenia (21. septembra 1988 vyšlo prvé číslo). Myslíme, že medzi čitateľmi celkom solídne zazrezovali – i to je dôvod, prečo sme sa rozhodli vydať ich aj knižne k okrúhlemu jubileu LT. Má to byť zároveň hold 100. výročiu vzniku Česko-Slovenska a 25. výročiu zrodu Slovenskej a Českej republiky. Obsahom publikácie je dvadsať tematických kapitol esejí a úvah oboch autorov z rokov 2016 – 2018 (Žantovského eseje sú v slovenskom preklade), rovnaký počet karikatúr spod kresliarskeho pera Michaela Marčáka a Ľubomíra Kotrhu a satirické básne od spisovateľa a básnika Milana Zelinku.

Sám obsah *Literárneho týždenníka*, listovanie v jeho tridsaťročnej histórii, bol pre nás nepochybne najväčšou inšpiráciou. Mali sme na čo nadväzovať, odkiaľ čerpať príklady žurnalistickej a spisovateľskej odvahy a majstrovstva. Časopis už od prvého čísla pôsobil pod vedením zakladajúceho šéfredaktora Vincenta Šabíka ako médium kultúrnej verejnosti „organicky zasahujúce do jednotného procesu demokratizácie, autonómizácie a suverenizácie, implózie totalitnej moci a explózie slobody“ (V. Šabík, LT 1 – 2/2018). Prakticky v každom vydaní sa odzrkadľovalo úsilie o národnú emancipáciu a identitu Slovákov a Slovenska, o nastolenie čistého stola vo vzťahoch medzi Slovákami a Čechmi. Hlavný odkaz pre

nás, pre súčasnosť však spočíva v myšlienke, že podstatou demokracie (rýdzej, bez akýchkoľvek prídomkov) je kultúrny dialóg.

A o ten sa usilujeme i v našich esejach a úvahách. Napríklad v eseji *Férovosť dialógu* konštatujem: „*Proti hrubým a vulgárnym výpadom ťažko viesť dialóg! Neznamená to, že sa o to nemáme pokúsiť, že máme mlčať. Naopak, naozaj kultúrny a civilizovaný dialóg potrebujeme väčší ako soľ. Nie je však dialóg ako dialóg, treba sa naň vyzbrojiť rozumovo i citovo. Ak ho chce človek viesť, musí mať, ako hovorí Umberto Eco, iného vnútri vlastného ja. Práve iný človek a jeho pohľad nás definuje a formuje. Nedokážeme pochopiť (rovnako ako nevieme žiť bez jedla a spánku), kto sme bez pohľadu a odpovede druhého človeka*“ (Zygmunt Bauman: *Retrotópia*, Artforum, 2017)). Lenže ako reagovať napríklad na článok v denníku SME (22. 6. 2018) s titulkom *Nemáte právo hlásať hocičo*, ktorý so zdvihnutým prstom prízvukuje: „*Nie, nemáte právo veriť hocičomu. Nie, nemáte právo hlásať hocičo. (...) A to nie je cenzúra...*“ Myslíte, že autor našiel iného vo vnútri vlastného ja? Akiste nemusím napovedať... No určite si nepoložil otázku: A čo ak sa mýlim? A preto mu odpovedáme: Vážený pán kolega, máme právo hlásať všetko – všetko, čo je ľudské, humánne a vskutku pravdivé.

V inej eseji s názvom *My a oni, oni a my...* sa pre zmenu zaoberám neoliberálnou mediálnou indoktrináciou, keď podčiarkujem: „*Nepáči sa im slavianofilstvo a rusofilstvo Slovákov, najradšej sa, obzerajú v západniarskom zrkadle – tam videli a vidia našu spásu. Ján Kollár a viacerí štúrovci boli podľa nich nielen zaslepenci, ale mali aj milenky, niektorí z nich milencov, podaktorí aj fetovali a väčšina chlastala; (...) boli pomerne suroví, intrigovali a nenávideli sa, zápasili o ženy*“ (Michal Havran: *Listy od nových štúrovcov*, SME, 18. 5. 2017). *A nielen to! Autor citátu označil S. H. Vajanského za „uprdeného dedka“, vyčíta mu, rovnako Štúrovi (najmä v diele Slovanstvo a svet budúcnosti) antisemitské postoje. Nebodaj ich viní i z toho, že semiačka týchto názorov zasiali do hláv ubiedenej Slovače...*“ V úvodnom príhovore knihy mi prichodí k tomu dodať: Dnešné názory na Štúrova knihu *Slovanstvo a svet budúcnosti*, povedzme na židovskú otázku, nemôžu vonkoncom vystihnúť spoločenskú atmosféru tých čias, ale iba to, čo si o nej myslíme v súčasnosti, aké je v tejto súvislosti nastavenie našej mysle v roku 2018 – je to skôr svedectvo o myslení ku koncu druhej dekády 21. storočia ako o myslení v polovici 19. storočia: dnes vládnu iné spoločenské a medziludské vzťahy, inak rozmyšľame, inak hovoríme a navyše v sebe nesieme dve storočia nových skúseností. A preto nám vonkoncom neprináleží súdiť.

Alebo spomeňme myšlienky z úvahy Petra Žantovského *Neznesiteľná ľahkosť slov*: „Už veľakrát som sa na stránkach rozličných médií zamýšľal nad tým, ako politici ľahko (a všeobecne osoby verejné) vypúšťajú slová a ako málo tie slová znamenajú. Moje zamyslenie padlo na úrodnú pôdu. Dostal som peknú kôpku e-mailov – z nich ako refrén bolo cítiť únavu ľudí z ľahkomyselného poletovania slov bez významu naprieč verejným priestorom. Takých slov a viet sme za ostatné roky zažili neúrekom. Hľadajte rozdiel vo vetách: ‚Zakrútime vám krkom‘ (Gottwald, 1929), ‚Pôjdeme vláde po krku (Zeman, 1995)‘... A ja k tomu dodávam: ‚Treba prevziať moc‘ (Kiska, júl 2018). Paradoxne, Kiska, prezident všetkých ľudí na Slovensku, chce od nich prevziať moc (žeby revolúciou?) – a nie vyhrať voľby!

Pri písaní eseje *Sen verzus skutočnosť* som až priveľmi myslel na Dostojevského, na jeho geniálnu empatickú myseľ – pustil som sa totiž po desaťročiach do opätovného čítania spisovateľovej prvotiny *Biedni ľudia*. Nešlo mi vonkoncom do hlavy, s akou hĺbkou citu sa on, vtedy 22-ročný mladík, vcítil do položeného úbohého človečika, ktorého by „aj mucha svojimi krídlami preťala“: „*Biedny človek je horší od handry a od nikoho nijakú úctu očakávať nemôže, nech si tam čarbú tí čarbáci čarbaví, nech si čarbú, čo chcú – všetko bude v biednom človeku tak, ako aj bolo. Pretože podľa ich mienky u biedneho človeka má byť všetko naopak, biedny človek nemá nič posvätného, o dákejšej ambícii ani reči*“ (*Biedni ľudia*, s. 78, Tatran, 1972). Keď spisovateľ a uznávaný literárny kritik Belinskij dočítal rukopis, tisli sa mu slzy do očí a pred Dostojevským skríkol: „*Dotkli ste sa samej podstaty, razom ste odhalili to najhlavnejšie. Jedným ťahom ste namaľovali geniálny obraz.*“ Ktože ho však dnes namaľuje? Vari tí, čo podsúvajú (za tichého súhlasu zodpovedných inštitúcií) mladým ľuďom do škôl rozličné zmanipulované brožúrky (napríklad ironicky interpretovaný obrázok o kapitánskych výložkách predsedu NR SR)?

Prirodzene, esej som písal pod silným dojmom toho, čo som čítal. Okrem iného som uviedol: „*Odvtedy drží pôžičková pasca v zovretí značné množstvo obyvateľov našej euroatlantickej civilizácie: všetci tí, čo precenili svoje sily a možnosti, naleteli na pekné slová reklamy alebo ich postihli tvrdé údery osudu. Dennodenne to prežívajú jednotlivci, rodiny, chodia povedľa nás, iba to akosi neregistrujeme. Bojíme sa na to čo i pomyslieť, čo keby... Máme sa čoho aj báť, najmä keď uvážime, že slovenské súdy majú dnes na stole 3,7 milióna exekúcií (pripravovaná exekučná amnestia až tak nepomôže, nebude sa totiž týkať dlhov voči súkromným spoločnostiam).*“

Detailnejšie údaje nájde čitateľ v našej publikácii. Ale aj tak sa mi žiada na tomto mieste uviesť slová sociologičky Zuzany Kusej: *„Za uplynulých tridsať rokov sa u nás strojnásobil počet chatrčí, v nezdravom prostredí bez pitnej vody či predškolskej výchovy vyrastá už druhá generácia. Sociálnu pomoc sme niekoľkokrát drasticky znížili a podmienili, deti rodičov bez práce odsúdili na pravidelné hladovanie“* (Pravda, 26. 6. 2018). Aj preto, napriek všakovému atakom, si nezatvoríme ústa, nedáme si vytrhnúť pero z ruky a budeme otvorene hovoriť o zjavných i skrytých neduhoch neoliberalnej spoločnosti, ale aj o politických väzňoch z Katalánska, o mučení väzňov v zariadeniach CIA rozmiestnených v takmer 50 krajinách sveta (medzi nimi v Poľsku, Rumunsku a Litve), o tom, že 40 miliónov Američanov prežíva pomocou potravinových známok, že členské štáty NATO sa premieňajú na zákazníkov najmä amerických zbrojárskych firiem. Áno, budeme poukazovať na „výhody“ globálneho kapitalizmu, na to, že výnosnosť kapitálu dlhodobo prekračuje tempo rastu hospodárstva (štyri až päť percent ročne oproti jednému percentu), i na to, že deklarovaná rovnosť práv občanov sa tak dostáva do príkreho rozporu s realitou. Budeme odhaľovať mýty a ilúzie, že demokracia a ekonomický vývoj sú spojené nádoby, sama liberálna demokracia podľa doterajších skúseností iba prehľbuje rozdiely medzi bohatstvom a chudobou – jediným východiskom, a to potvrdzujú tí najvýznamnejší ekonómovia, je progresívne zdanenie čistého kapitálu v súkromnom vlastníctve. A to vo svetovom meradle!

Áno, budeme jednoducho a dôrazne upozorňovať elitárskych propagandistov na vetu: A čo ak sa, páni, mýlite? Presne tak, ako to robí Petr Žantovský v eseji *Kukučie vajce*: *„Už sa zase delí verejnosť na jednu – menšiu – časť vyvolených, ktorí smú, ba sú povinní vyjadrovať svoje schválené, zdieľané názory, a na druhú – podstatne väčšiu –, ktorá hľadá na svet vôkol seba kriticky, vidí chyby, vníma podvrhy, sleduje a odmieta manipulácie, ktoré sa lejú na jej hlavu. Pravda, práve pre túto časť sa zatvára prístup do mainstreamových a tzv. verejnoprávnych médií. Opäť tak vytvárame nepravdivý obraz dneška, staviame sadrové busty umelým autoritám, zostavujeme zoznamy nepriateľov. Všetko už poznáme. Kto nejde s nami, ide proti nám.“* Najpríhodnejšie mi k tomu prichodí parafrázovať slová juhokórejského mysliteľa Byung-Chul Hana: Žijeme v spoločnosti, ktorá odbúrava akúkoľvek plodnú negatívu. Príčinou dnešných patologických javov nie je negatíva, lež pozitivita a jej diktát, ba priamo teror. Práve diktát positivity plodí nové podoby násilia, proti ktorým sa nevieme brániť. Spoločnosť vnucuje človeku, že náleží iba sám sebe, má

sa sám utvárať ako projekt. Dôsledkom toho je splynutie slobody a nátlaku, ktorý človek vykonáva sám na sebe (*Vyhořelá společnost*, Rybka Publishers, 2016).

Na záver si dovoľím spomenúť ďalšiu svoju esej *Platónová jaskyňa*. Rozhorčene v nej poukazujem na propagandistickú mašínériu a cynizmus, s akým istí politici a časť médií obhajovali výlučne z politických a azda aj zištných dôvodov páchatelov dávnej vraždy študentky Cervanovej: *„Organizátori kampane zlanárili dokonca aj režiséra Roberta Kirchhoffa – jeho dokumentárny paškvil Kauza Cervanová sa stal filmovou udalosťou roka 2013 a získal i ďalšie ocenenia. Ubolenej matke obeť nikto v tých časoch nepodal pomocnú ruku, nikto, nijaký umelec či politik, sa nepostavil za jej pravdu a pravdu dovtedy šiestich súdov. (...) Jedinou satisfakciou pre rodinu pozostalých boli jednoznačné verdikty súdov, vrátane Európskeho súdu pre ľudské práva v Štrasburgu v roku 2014. Až vtedy odíózne praktiky manipulátorov čiastočne ustali a príbuzní zavraždenej si mohli vydýchnuť.“*

Viac sa čitateľ dozvie z esejí a úvah v našej knihe. Nechceme nikomu vnucovať svoje názory, nemienime prikazovať, ako má recipient myslieť, nemienime zakazovať, čo si má myslieť, a rozhodne nemienime poučať či mudrovať. Každý má svoj rozum, svoje skúsenosti, isté nastavenie mysle a vnútorného presvedčenia. A vždy a za každých okolností sa usilujeme klásť si otázku: A čo ak sa mýlime?

Ale to nech posúdi čitateľ.

Pavol Dinka

I

STRACH I...

... a jeho rozsievanie vo verejnom priestore patrí medzi najstaršie a najznámejšie nástroje „výrobcov súhlasu“ navlečených do politického a mediálneho mundúra, niekedy žoviálnych, uhladených, inokedy arogantných, akoby odtrhnutých z reťaze – závisí od obdobia a situácie, za akých sa vymývanie mozgov odohráva. Ak už nestačí inflácia klamstiev a poloprávd, zamlčovanie, akási nová forma cenzúry, využívanie efektu zásteny, zneužívanie titulkov i perexov v novinách a časopisoch, umelé vytváranie autorít či bežné emocionálne ovplyvňovanie napríklad formou infotainmentu, na rad prichádza propaganda sprevádzaná strašením, dvíhaním prsta a slovnými hrozbami, skrátka prostriedkami, ktoré sa osvedčili v dlhodobej histórii ľudstva. Zväčša sa uplatňujú v istých hraničných poryvoch, pri zlyhávaní zaužívaných manipulátorských stereotypov, napríklad v dnešných časoch, keď recipienti prestávajú veriť tradičným médiám a čoraz častejšie si hľadajú alternatívne informačné zdroje, keď, ako povedal Václav Klaus, *„svet politickej korektnosti, pretvárky, potlačovania slobody prejavu, elitárskeho sociálneho inžinierstva a úpadku Západu utrpel porážku“*.

Áno, z mediálnych nosičov hlavného prúdu stekajú v súčasnosti príkazy typu: jestvuje iba naša pravda, my jediní sme emisári a ochrancovia objektívnych faktov, musíte nám veriť, lebo... lebo ak ste „ideologicky“ nevyhovujúci spisovateľ či publicista, nebudaj legálne zvolený poslanec, tak vystrašíme riaditeľku knižnice alebo kultúrneho strediska, ba aj primátora, že zrušia s vami pripravovanú besedu; ak napíšete niečo, čo sa nám nepáči, budete sa pražiť na mediálnom pekáči... a za tým nasleduje hrba vyhrážok, patologického desu a iných (takmer hororových) vízií.

Strašia nás Trumpom, Putinom, kybernetickými vojnami (agresívnymi výhradne z Ruska), ruskými hackermi, upozorňujú na konšpiračné teórie – za také označujú všetky, ktoré nie sú v súlade s ich názormi, resp.

nestoja v predklone pred modlami, ktoré sami vytvárajú. Už sme v *LT* písali, že žurnalisti okolo novín *SME* a *Denníka N* vytvorili web *konspiratori.sk* (zaradili doň 91 webov, len na seba akosi zabudli), kde ako najvyšší Pontský Piláti, nositelia monopolu na pravdu, rozhodujú o tom, kto je konšpirátor a kto nie, pritom upozorňujú firmy, aby si tam nedávali reklamu. Ale to nestačí: *SME* vyrukovalo 16. 2. 2017 s informáciou, že založili projekt na odhaľovanie hoaxov (falošných správ) a zároveň vyzvali čitateľov, aby im ich nahlasovali. Hlásim sa tak medzi prvými, lebo v tom istom vydaní uverejnili článok Luboša Palatu, redaktora *MF DNES*, s nadtitulkom *Keby NATO zaniklo, Slovensko by bolo jednoznačne najslabším štátom strednej Európy*. Pýtam sa, kde získal žurnalista českého periodika túto informáciu, vari prenikol do tajných materiálov našej armády? Prispieť môžem aj fantazmagóriou z *Lidových novín*, že „*zvolenie Trumpa znamená pre Čechov to isté ako nástup Hitlera*“. Otrepanou mantrou, naberajúcou na intenzite, je údajný vplyv ruských hackerov na výsledok amerických volieb, na možné ovplyvnenie nadchádzajúcich volieb v Holandsku, Francúzsku a Nemecku. Pritom, paradoxne, WikiLeaks len nedávno odhalil závažné fakty o zasahovaní USA do francúzskych volieb v roku 2012. Výstižne sa na túto tému vyjadril Jan Schneider, český bezpečnostný analytik: „*Ak by to bola pravda o ruských hackeroch, už dávno by museli odvolať z funkcií všetkých ochrancov amerického kyberpriestoru. Takto chápanú americkú demokraciu nadšene preberajú i naši tunajší zväzáci, ktorí kopírujú vzorce správania svojich predchodcov z päťdesiatych rokov.(...) Spoločnou pointou spravodajcov, politikov i žurnalistov hlavného prúdu je udržiavať obyvateľstvo v strachu. Platí tu stará cynická pravda: Nehovor pravdu, lebo tu ide o politiku.*“ A známy sociológ Jan Keller k tomu ironicky dodáva: „*Ruskí hackeri to robia naschvál, aby nám znechutili čistú a neskorumpovanú demokraciu, ktorú nám strašne závidia, a to v čase, keď sme z nej všetci vyložene nadšení. Jedine takáto formulácia môže médiám a nášmu ministerstvu vnútra urobiť radosť...*“

Umelo vyvolávaným strachom sa zámerne prekrývajú skutočnosti, ktorých by sa ľudia mali ozaj báť: narastanie nerovnosti, chudoba a sociálne vylúčenie, materiálna deprivácia domácností, zvyšovanie počtu bezdomovcov, existenčná frustrácia, bezmocnosť, nedôvera v spravodlivosť, vysoká kriminalita, hrozba exekúcií a následné kšeftovanie s chudobou. Napokon, v celom, tzv. západnom civilizovanom svete to nie je odlišné. A to aj vďaka mediálnemu Klondiku, v ktorom vyhodíte do vzduchu pravdu, a na zem padne klamstvo.

1. 3. 2017

MILAN ZELINKA

O PRESMUTNEJ UDALOSTI

Stroje si blabocú pesničku presmelú,
že Jana vykradli, vykradli v nedeľu.
Vzali mu naftu, plyn aj južnú zemičku –
o pomoc prosí včul európsku matičku.

Príslušný komisár všetko má na stole:
že Jana vykradli, kým bol on v kostole,
kým bol on v kostole aj s celou rodinou –
smutný chýr nesie sa európskou krajinou.

V ruke má palicu aj kapsu pri boku...
pretože uveril v tú fámu širokú,
len za tri stovečky mesačne hrdlačí,
ani sa obzerať okolo nestačí.

Hej, páni poslanci, kým sa deň nakloní,
schystajte na stroje prísnejšie zákony!
Nech veci patričné čím prv sa zomelú:
nech už viac neklamú – aspoň nie v nedeľu!

POST-POLITIKA

V ostatnom čase sa u nás zahniezduje s nebezpečne častou frekvenciou slovo „post-informácia“ či „post-pravda“. Zvyčajne týmito slovami chcú tí, čo tento pojem zaviedli do verejného priestoru, povedať, že my – „post-moderní“ ľudia – vlastne už nepotrebujeme nič také obyčajné a všedné, ako sú informácie, tobôž niečo také banálne, ako je pravda. Veď oveľa pôsobivejšie a atraktívnejšie je, keď informáciu (čiže čo najobjektívnejšiu správu o nejakej osobe, veci či udalosti) nahradíme „post-informáciou“, inak povedané, informáciou o informácii. Esenciálnym jadrom „post-informácie“ je totiž to, čo by nijaká informácia nemala v nijakom prípade obsahovať – interpretáciu. „Post-informácia“ je výklad skutočnosti očami toho, kto ju vysloví. A rovnako je to s „post-pravdou“. Dnešok vraj už nie je pravdivý a ani nemôže byť pravdivý, pretože, nedajbož, keby sa niekde nejaké obyčajné, nahé a strohé pravidlá objavili, hneď by ich navliekli do toľkých „post“ interpretácií, že by sa ich pôvodný obsah a zmysel stratili kdesi v astrále.

Ak vám to pripomína isté dobré, ale desivé knihy svetovej literatúry, trebárs Huxleyho *Brave New World* (*Prekrásny nový svet*, VSSS, 2015 – pozn. prekladateľa) či Orwellovo *1984*, nemýlite sa. „Post-informácia“ a „post-pravda“ sú iba efektnejšie, no explicitnejšie pomenované nástroje masového ohlupovania a manipulácie. Nie náhodou som v úvode spomenul slovo postmoderna. Práve od nej, ako najslepejšej zo všetkých slepých ciest novodobej filozofie, sa odvodzujú všetky nové metódy zotročenia duše i tela. Postmoderna nás už od čias Derridu či Baudrillarda učí, že všetko je si navzájom rovné, neexistujú nijaké hierarchie hodnôt, a preto vlastne nemôžu jestvovať ani nijaké objektívne fakty či pravdy, lebo ich fakticita a pravdivosť sú odvodené od názoru jedinca, ktorý ich posudzuje. Nemyslite si, nie je to iba obyčajná intelektuálna anarchia, ako by sa mohlo zdať, je to základina pre najodpornejšie tyranské vládnutie, aké si len môžeme predstaviť. Tieto úvahy sa mi prehánali hlavou, keď som sa na jednej pražskej vysokej škole zúčastnil na vskutku inšpiratívnej konferencii, ktorá sa svojím celkom otvoreným názvom pýtala: Ako asi dopadnú tohtoročné jesenné parlamentné voľby v Čechách? Ako človek „od novín“, ako sa kedysi hovorilo, som tému poňal jednoducho: kampaň bude ešte agresívnejšia, arogantnejšia a osobnejšia, pribudne

tzv. investigatívnych, no v skutočnosti vyfabrikovaných káz a dehonestácií, z čoho budú plynúť zisky novinám (do určitej miery tieto „kauzy“ ešte vždy mierne zvyšujú predaj periodickej tlače) a televíziám (na všetky tie nezmysly navešajú ešte viac úžasných reklám na pracie prášky a dámske vložky). Lenže tu je dôležité spojenie „do určitej miery“. Občan presýtený toľkou špinou zareaguje napokon tak, že jednoducho vypne. Televízor aj vlastný záujem!

Tak nejako som rozmýšľal nad konferenciou, no práve v tej chvíli vystúpil so zásadnou úvahou kolega politológ: Keď sme teda už v „post-informačnej“ a „post-pravdivej“ ére, neskočili sme rovnými nohami do epochy „post-politickej“? Strany, ktoré kandidujú vo voľbách, neponúkajú návody a recepty na riešenie najdôležitejších otázok, ktoré trápia voličov: najmä vnútorná a vonkajšia bezpečnosť a s tým súvisiaca problematika národnej integrity a svojbytnosti, miera závislosti od nadnárodných inštitúcií politického a ešte väčšmi ekonomického typu – a v konečnom dôsledku najvšeobecnejšia otázka: Aký zmysel má náš dnešný život? Až po týchto kľúčových a podstatných otázkach nastúpi, povedzme, realizačná fáza, určitá sociálna či zdravotnícka politika, politika v oblasti školstva a kultúry atď. To by mali byť vetvy onoho základného stromu! Lenže stojí ešte vôbec taký strom? Súdiac podľa predvolebnej „post-myšlienkovvej“ produkcie väčšiny tých, čo sa uchádzajú o naše hlasy, to vyzerá, že nie. Dávajú totiž zreteľne najavo, že nič také ako pevný bod vo vesmíre nepotrebujú. Stačia im len tie trafiky, v ktorých budú inkasovať tučné provízie zo štátnych zákaziek prihadzovaných spriatelovým firmám. A budú mať k tomu ešte pohodlné alibi: veď predsa všetku dôležitejšiu politiku za nás už robia v Bruseli. A budú mať, žiaľ, veľký kus pravdy.

Má teda ešte zmysel hovoriť v tejto „post-politickej“ ére o hodnotách, o informáciách, o pravde, o politike? Možno sa budeme čudovať, akú odpoveď nám vo voľbách práve na túto otázku dajú voliči.

1. 3. 2017